

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Meștici
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de C.H.O.
 Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889
 ISSN-L 2734 -6889

**Nicolae Titulescu: primul ministeriat la afacerile străine
 1927-1928¹**

Prof. Dr. Dumitru PREDA

Despre Nicolae Titulescu, probabil omul politic și diplomatul român căruia i-au fost dedicate cele mai numeroase pagini scrise în țară și străinătate, atât cu prețuire și admirație, cât și - uneori - cu ostilitate, se poate spune că reprezintă sinteza spiritului românesc în domeniu, cu calitățile, dar și cu slăbiciunile sale.

Istoricilor, în primul rând celor grupați în jurul Fundației care-i poartă numele, le revine misiunea de a realiza o amplă monografie și complexul de lucrări proiectate în programul ambițios al acesteia, reflectând personalitatea sa de excepție și epoca în care a activat. În această perspectivă, pe lângă sarcina de recuperare și conservare a uriașului și diversului material documentar rămas moștenire de la Nicolae Titulescu, în

parte aflat la Arhivele Diplomatice-Ministerul Afacerilor Externe, pe care într-o perioadă am avut onoarea a le administra și valorifica, ne revine datoria de a continua investigațiile în țările și instituțiile în care și-a desfășurat prodigioasa sa activitate în serviciul Țării.

Unul din aspectele mai puțin cunoscute ale acestei activități - mai ales modul său de a lucra cu oamenii din preajma sa, colaboratori sau interlocutori - îl constituie primul său ministeriat la Palatul Sturdza.

*În vara anului 1927 Nicolae Titulescu se afla în misiune la Londra, în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României pe lângă Regele George al V-lea al Regatului Unit al Marii Britanii. Fusesse numit în acest post de însemnată responsabilitate la 16 octombrie 1921, de la 1 aprilie 1924 îndeplinind și funcția de delegat permanent la Societatea Națiunilor de la Geneva. Așa cum el însuși menționează în sinteza *Politica externă a României*, scrisă în 1937, dar publicată abia în 1994 - sub îngrijirea distinșilor colegi George G. Potra, Constantin I. Turcu și Ion M. Oprea, „am acceptat postul de ministru al Afacerilor Străine în guvernul lui Ion I.C. Brătianu, deoarece atât ei, cât și Regele Ferdinand,*

¹ Articolul este publicat în revista „*Perspective*” (Fundația Europeană Titulescu), nr. 1 (3), 2021.

pe patul său de moarte, îmi adresaseră această rugămintă”². Și adaugă: „Era continuarea, într-o altă formă, a colaborării mele constante cu Partidul Liberal, colaborare care avea deja o vechime de mulți ani”³.

La acea dată Titulescu avea 45 de ani, o carieră politică guvernamentală recunoscută și apreciată în momente dificile pentru țară (între 1917-1918 și 1920-1921 fusese ministru al Finanțelor), dar și diplomatică, în timpul Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920). Aici, în calitate de Prim delegat (de la 15 aprilie 1920), semnase, împreună cu Dr. Ioan Cantacuzino, Tratatul de Pace al Puterilor Aliate și Asociate cu Ungaria de la Trianon, la 4 iunie 1920⁴. „De șapte ani el este în Europa Occidentală – cităm din comentariul periodicului «Reveil» din Cairo, ce sintetiza ecourile presei franceze la știrea desemnării sale în înaltul post ministerial – adevăratul șef al politicii [externe] românești, un proconsul mai ascultat, mai puternic decât consulii [...] Pentru a susține soarta României, domnul Titulescu a apărut la momentul potrivit”⁵.

Cel dintâi ministeriat la Afacerile Străine avea să fie scurt pentru Titulescu, practic un an – între 6 iulie 1927⁶ și 30 iulie 1928. În tot acest interval de timp, a pendulat între București și Geneva, la Consiliul Societății Națiunilor, problema centrală abordată de el fiind cea a „optanților unguri” – cu escale, în 1928, în câteva capitale europene: Roma (ianuarie), Paris (februarie) și Belgrad (iunie), pentru angajarea sau punerea la punct a unor acțiuni vizând intensificarea relațiilor bilaterale, chestiuni economice, ca și probleme ale securității europene sau regionale (central-sud-est continentale). În plus, a stabilit contacte utile cu omologii săi din Cehoslovacia și Iugoslavia, necesare precizării liniei de conduită și a măsurilor politice de întărire a Micii Antante (martie și iunie 1928), cu reprezentanții Greciei – cu care semna, la 12 martie 1928, un pact de neagresiune și arbitraj, dar și cu Gustav Stresemann, ministrul german al Afacerilor Străine, cu care a întreținut relații extrem de cordiale.

„Am dorit o politică de independență pentru România”, afirma Titulescu, iar mai târziu tot el declara cu mândrie că „**atât timp cât am fost ministru al Afacerilor Străine, nu am primit niciodată ordine din afara frontierelor**”⁷.

Pentru a-și duce la îndeplinire mandatul primit, Nicolae Titulescu, care își cunoștea bine colaboratorii, în special pe titularii legațiilor din străinătate, a înțeles că între el personal, ca titular al departamentului, și aceștia, atât cei din Centrala MAS, cât mai ales diplomații aflați în misiuni peste hotare, trebuia să se realizeze – de la început o legătură promptă și exactă, atribuțiile fiecăruia urmând să fie precis delimitate și mai ales respectate. Așa încât, el s-a adresat colaboratorilor în mod direct, chiar de a doua zi de la instalare, după cum probează Nota circulară expediată la 7 iulie 1927, în care solicita

² Nicolae Titulescu, *Politica externă a României (1937)*, Fundația Europeană Titulescu, Editura Enciclopedică, București, 1994, p. 52. În telegrama de răspuns adresată Premierului român la 23 iunie 1927, prin care comunica acordul său pentru preluarea conducerii MAS, Titulescu ținea să sublinieze: „nu pot uita că Dumneavoastră sunteți primul meu Președinte de Consiliu [de Miniștri] sub care am prestat întâiul meu jurământ de ministru la Iași, acum zece ani, în momente de grea cumpănă, alături de regretatul Take Ionescu, și că [acum] sunt chemat a lucra împreună cu buni prieteni ca Vintilă Brătianu și Duca”. Nicolae Titulescu. *Opera politico-diplomatică, iulie 1927-iulie 1928*, ed. George G. Potra, Costică Prodan, Partea I, Fundația Europeană Titulescu, București, 2003, doc. 1.

³ *Ibidem*.

⁴ Vezi în recenta lucrare *Trianon, Trianon! Un secol de mitologie politică revizionistă*, sub coord. Vasile Pușcaș, Ionel N. Sava, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020, passim.

⁵ AMAE, fond 77/T34, vol. I. Reproducem câteva pasagii dintr-un amplu comentariu publicat în revista „L’Europe nouvelle” din 2 iulie 1927, în momentul în care era anunțată acceptarea portofoliului Afacerilor Străine de către Nicolae Titulescu: „*Ainsi [NT] se trouve à sa vraie place, en attendant la présidence du Conseil qui ne saurait guère manquer de lui être confiée quelque jour, un des hommes d’État les plus habiles, les plus éloquents et les plus spirituels de la nouvelle Roumanie [...] D’une manière général, M. Titulescu est une des personnalités les plus influentes et les plus écoutées au milieu de Genève, où l’ont rendu populaire sa silhouette si caractéristique, son profil un peu asiatique, sa démarche alanguie dissimulant une élasticité et une vigueur insoupçonnée, sa voix de tête un peu chantante, l’inépuisable fertilité de son esprit et surtout ce talent oratoire qu’il égale – dans une langue étrangère – aux plus grands maîtres de la tribune et du barreau. Quel doit être de son éloquence – se întreba autorul respectivului portret – quand il parle en roumain ?*”.

⁶ În ziua de 6 iulie 1927, la ora 12.00, la Castelul Peleş din Sinaia, Titulescu a depus jurământul de credință în fața Regelui Ferdinand I, a doua zi, la Palatul Sturdza din București, la ora 11.00, având loc – în prezența Premierului Ion I.C. Brătianu, ceremonia de instalare ca ministru al afacerilor Străine.

⁷ Nicolae Titulescu, *Politica externă a României*, p. 328.

„întregul concurs” al Corpului diplomatic și consular, astfel ca „relațiunile noastre cu străinătatea să fie cât mai bune și cât mai conforme cu interesele țării⁸.

Ministrul Titulescu a ținut mult la colaboratorii săi apropiați, pe care a știut nu numai să-i mobilizeze prin personalitatea sa copleșitoare, dar și să le stimuleze interesul pentru continua lor perfecționare profesională. A fost, în același timp, un șef exigent atât în privința disciplinei de lucru, cât și a formei de prezentare, inclusiv a ținutei ca reprezentanți demni ai țării. În acest sens, trebuie amintit și faptul că în același an 1927 a supus unei comisii examinatoare pe toți funcționarii ministerului, pronunțându-se personal în luarea deciziilor finale. O mică întârziere, o imprecizie îl făceau să izbucnească, dar la scurt timp redevenea calm, gentil, știind să repună lucrurile în normalitate. Și încă o calitate (trăsătură), mai rară: nu ezita să repare situațiile în care considera că fusese nedrept!

La scurtă vreme după preluarea conducerii Ministerului Afacerilor Străine, pe lângă mesajele de felicitare pentru „meritata sa numire”⁹, la Palatul Sturdza, sediul ministerului la acea vreme, aveau să sosească dovezi de asigurare a întregului devotament în „îndeplinirea serviciului și sarcinilor încredințate față de Dumneavoastră și pentru Țară”. De exemplu, ministrul plenipotențiar Henri Catargi în transmitea o telegramă din Bruxelles, prin care personalul legației își exprima mulțumirea pentru „apelul ce faceți la concursul nostru și pentru încrederea ce ne acordați”¹⁰.

Tuturor acestor mărturii de apreciere și încurajare folositoare începutului de drum, Titulescu a știut să le răspundă imediat cu o știință a comunicării care îi individualiza mesajul accentuând în același timp asupra direcției urmărite în raporturile respective.

În telegrama trimisă ministrului francez al Afacerilor Străine, reputatul om politic Aristide Briand, după ce evoca cu satisfacție colaborarea lor directă la „menținerea unor relații de apropiată și solidă prietenie” între cele două țări aliate, el adăuga: „Rog pe Excelența Voastră să continue să păstreze față de mine acele sentimente pe care mi le-a arătat mereu și care îmi vor fi atât de necesare pentru îndeplinirea misiunii care îmi revine în prezent”¹¹.

Câteva zile mai târziu adresându-se omologului său nord-american, Secretarului de Stat Frank B. Kellogg (1925-1928), Titulescu exprima gratitudinea sa față de „ceea ce făcuseră Statele Unite într-un așa de generos spirit pentru România”, asigurându-l, totodată, că nu va neglija „niciun efort pentru a stabili cele mai strânse relații” între cele două țări¹².

După cum am menționat deja, problema optanților unguri¹³, ca și disputa pe diverse materii de fond și procedurale cu contele Apponyi Albert, reprezentantul guvernului de la Budapesta, au constituit obiectul unor intense confruntări, cu largi reverberații nu numai în raporturile între cele două state vecine, dar și pe plan european.

Reforma agrară din România întregită, promulgată în anul 1921 și pusă în aplicare în perioada următoare, a avut ca principiu fundamental egalitatea deplină de tratament între cetățenii români, indiferent de originea lor etnică. Cu toate acestea, încă de la Conferința ambasadurilor¹⁴ din august 1922

⁸ Nicolae Titulescu. *Opera politico-diplomatică ...*, Partea I, doc. 7.

⁹ *Ibidem*, doc. 2, 12, 23, 24, 31.

¹⁰ AMAE, fond 77/T34, vol. I.

¹¹ *Ibidem*. Cf. Nicolae Titulescu. *Opera politico-diplomatică ...*, Partea I, doc. 8.

¹² *Ibidem*.

¹³ Const. C. Cutcutache, Doctor în Drept, *Un mare conflict internațional: Optanții unguri ai Transilvaniei și Reforma agrară din România*, Prefață de Domnul Nicolae Titulescu, București, 1931 (Lucrare premiată de Academia Română în 1932), republicată de Fundația Europeană Titulescu, sub coord. Prof.univ. Dr Adrian Năstase, la Editura Semne, București, 2018 (Colecția Centenar, nr. 1). Vezi la Valeriu Florin Dobrinescu, *România și Ungaria de la Trianon la Paris (1920-1947). Bătălia diplomatică pentru Transilvania*, Editura Viitorul Românesc, București, 1996, passim. Cf. Ioan Sabău Pop, Mircea Coșofreț și Constantin Ceuca, *Reforma agrară în România și optanții unguri din Transilvania înaintea Societății Națiunilor*, Editura PIM, Iași, 2018, passim.

¹⁴ Este vorba de Conferința ambasadurilor principalelor Puteri Aliate (Franța, Marea Britanie și Italia), organism interaliat creat în special în vederea discutării și rezolvării chestiunilor spinoase ale reparațiilor după Primul Război Mondial. În urma semnării Tratatului de Pace de la Versailles (28 iunie 1919) și după Conferința internațională de la Spa (Belgia) din iulie 1919, a fost integrată ca organ director al Societății (Ligii) Națiunilor, abordând și problema divergențelor teritoriale între statele europene. A funcționat până în anul 1931. Vezi, de exemplu, la Gerhard Paul Pink, Paul Mantoux, *The Conference of Ambassadors (Paris 1920-1931). Its History, the Theoretical Aspect of its Work, and its Place in International Organization* (Geneva Studies), vol. 12. Nr. 4-5, Genève, 1942.

și apoi în cadrul Societății Națiunilor, cabinetul de la Budapesta a depus plângeri împotriva exproprierii, afirmând că măsurile luate de guvernul român în Transilvania erau neechitabile, vizându-i pe proprietarii care optaseră pentru naționalitatea maghiară.

În desfășurarea, ca și în rezolvarea întregului litigiu româno-ungar, Nicolae Titulescu a avut un rol esențial. Așa cum a făcut-o și în discursul rostit, de pildă, la 17 septembrie 1927, din care nu au lipsit ironia fină, elocința deschizătoare de noi orizonturi, logica înfrânând porniri polemice, scânteia verbului manevrat cu generozitate, emoția trăirii momentului ce captivează mereu auditoriul. Iată câteva pasaje ilustrative: „Domnule Președinte, domnilor, teza pe care contele Apponyi a dezvoltat-o azi dimineață, cu talentul său obișnuit, este cunoscută de către Consiliu. Această teză a fost dezvoltată în mai multe reprize în fața Comitetului celor Trei [la 7 martie 1927, după ce delegațiile română și ungară și-au expus din nou punctele de vedere în fața Consiliului Societății Națiunilor, acesta numise un Comitet de Trei, prezidat de Sir Austen Chamberlain, asistat de reprezentanții Japoniei și statului Chile]. Este o zicală care spune: *Non bis in idem* [nu de două ori pentru același (lucru)]. Recunosc că împreună cu contele Apponyi, chiar *tier in idem* este o plăcere. Numai că aici noi nu suntem din plăcere; suntem aici din datorie [...] În concluzie, două chestiuni se degajă astfel din pledoaria din această dimineață a contelui Apponyi: cea dintâi, drepturile Consiliului; a doua, autoritatea de lucru judecată în materie internațională [...] Domnilor, nu voi face o discuție juridică. Vă voi spune pur și simplu motivele pentru care am fost într-adevăr emoționați de sentințele Tribunalului arbitral mixt. Noi credem că România este un stat suveran ca toate statele. Aceasta vrea să spună că ea poate să facă o reformă agrară fără controlul cuiva. Dacă am pierdut această suveranitate, să ni se arate, căci nu-ți poți pierde suveranitatea fără să știi acest lucru. Or nu se vorbește nicăieri în tratate de o reducere a suveranității românești”¹⁵.

În finalul expunerii sale, Titulescu, în respectul principiilor și al prevederilor Pactului Organizației (SDN) a subliniat importanța recomandărilor fixate anterior de Comitetul celor Trei și adoptate încă din 7 martie 1927 de Consiliul Societății, recomandări pe care România le acceptase, dar pe care Ungaria continua să le refuze cu ostilitate.

Soluționarea problemei optanților avea să fie realizată în mod politic abia în anul 1930, în urma acordurilor de la Haga (20 ianuarie 1930) și Paris (28 aprilie 1930), care au dat câștig de cauza tezei române. Contribuția deosebită a lui Titulescu la acest succes avea să fie recunoscută și elogiată de voci autorizate în plan internațional, ca și în Parlamentul României de profesorul George Mironescu, cel care preluase în noiembrie 1928 portofoliul Afacerilor Străine¹⁶

„Afacerea optanților” a fost pentru România, în orice caz, o probă edificatoare pentru a aprecia funcționarea alianțelor sale, în momente de criză, ca și de a evalua metodele de lucru și eficacitatea măsurilor luate de Consiliul Societății Națiunilor în problemele politice delicate. În plus, pentru Titulescu ea a prilejuit apropierea de marele bărbat politic britanic Sir Austen Chamberlain (1863-1937), care în 1925 primise Premiul Nobel pentru Pace, adept convins al necesității respectării tratatelor.

„România – va preciza Titulescu în 1937 – nu trebuie să uite niciodată marea recunoștință pe care o datorează lui Sir Austen Chamberlain. Dacă ea a fost calomniată de propaganda ungară în legătură cu chestiunea optanților, orice urmă a acestor calomnii a dispărut mulțumită raportului lui Sir Austen Chamberlain din septembrie 1927, care reprezintă adevărata decizie în materie [...] Marele merit al acțiunii lui Sir Austen Chamberlain s-a datorat faptului că ea nu a izvorât din prietenie sau simpatie, ci dintr-o profundă încredere în justetea cauzei românești. De aici și autoritatea lui”¹⁷.

Subliniind puterniciile legături ale României cu cele trei mari națiuni aliante și amice din Marele Război Franța, Italia și Marea Britanie – având la temelie tocmai comandamentele păcii și ordinii europene, ministrul Nicolae Titulescu și-a exprimat voința de a dezvolta relațiile cele mai cordiale cu statele care susținuseră efortul țării sale pentru întregirea națională. „Sentimentele vor fi mereu la baza

¹⁵ Cf. Nicolae Titulescu. *Opera politico-diplomatică ...*, Partea I, doc. 53.

¹⁶ Apud Const. D. Cutcutache, *op.cit.*, p. 157-158.

¹⁷ Nicolae Titulescu, *Politica externă a României...*, p. 194.

raporturilor noastre cu Marea Republică Americană” – preciza el, adăugând: „Restabilirea legației noastre la Tokyo dovedește dorința noastră de a cultiva prietenia Imperiului Nipon”¹⁸.

Pe aceeași linie a dezvoltării relațiilor României cu țări prietene de pe alte continente se înființa, la propunerea sa, în decembrie 1927, Legația de la Rio de Janeiro, în martie 1928 titularul ei, Caius Brediceanu, fiind desemnat trimis extraordinar și ministru plenipotențiar și la Buenos Aires. Ulterior vor fi înființate și misiunile diplomatice din Mexic, Uruguay, Chile și Venezuela (1935-1936).

Referindu-se la relațiile cu Egiptul, Titulescu va revendica și „meritul de a fi transformat, încă în 1927, în calitatea mea de ministru al Afacerilor Străine, reprezentanța noastră de la Cairo într-o legație propriu-zisă”¹⁹.

Interesat de consolidarea raporturilor cu statele din Scandinavia și Țările Baltice, în decembrie 1927 avea să fie înființată Legația română de la Riga (Letonia), ulterior, în 1935, fiind numiți și primii reprezentanți diplomați cu reședința la Tallinn (Estonia) și respectiv la Kaunas (Lituania)²⁰.

Obiectivul meu, va spune Titulescu, a fost de a avea relații apropiate cu toate națiunile lumii. Va regreta, însă, că nu a dispus de mijloacele financiare necesare pentru deschiderea mai multor asemenea reprezentanțe. Și aceasta pentru că „o legație nu este decât o carte de vizită pentru a pune în mișcare relațiile”, iar „cheltuielile de funcționare a acestor legații nu corespund în niciun fel cifrelor prezentate opiniei publice de către propaganda părtinitoare care dorește absența noastră, astfel încât alții să poată lucra singuri, în voie peste tot”²¹.

În momentul în care, la sfârșitul lunii iulie 1928, Nicolae Titulescu părăsea postul de ministru al Afacerilor Străine, urmând a reveni în fruntea misiunii de la Londra²², el săvârșea un nou gest plin de semnificații, telegrafînd tuturor șefilor din Centrala MAS și din străinătate pentru a le exprima „viile mulțumiri atât Dvs., cât și întregului personal pentru concursul ce mi-ați dat în timpul colaborării noastre”²³.

Vintilă Brătianu, I.G.Duca, N. Titulescu -1931;

Cornelia Blaga, Nicolae Titulescu, Catherine Titulescu.
1935 -Viena: în rândul al doilea: Lucian Blaga, Caius Brediceanu.

¹⁸ AMAE, fond 77/T. 34, vol. 2; Nicolae Titulescu. *Opera politico-diplomatică ...*, Partea I, doc. 14 (Declarație de presă din 11 iulie 1927, privind politica externă a României, la preluarea mandatului său).

¹⁹ Nicolae Titulescu, *Politica externă a României...*, p. 227.

²⁰ *Ibidem*, p. 224, 240.

²¹ AMAE, fond 77/T. 34, vol. 2.

²² *Ibidem*; Nicolae Titulescu. *Opera politico-diplomatică ...*, Partea a II-a, doc.381, 382.

²³ *Ibidem*, vol. I; cf. Nicolae Titulescu. *Opera politico-diplomatică ...*, Partea a II-a, doc.379.